

ponovo o našoj prozi

vićazoslav hronjec

Godinama smo veoma pažljivo pratili razvoj slovačke proze u Vojvodini, dok smo svakoj zbirni pripovedaka i svakom romanu posvećivali nemalu pažnju. Krajem šezdesetih i u prvoj polovini sedamdesetih godina (1969, 1970, 1972) održali smo i nekoliko književnih savetovanja posvećenih direktno ili indirektno prozi, a u toku 1974. godine organizovali smo i jedan sasvim netradicionalni razgovor o dve zbirke pripovedaka koji smo nazvali *Trenutak naše savremene proze*. Bile su to godine tokom kojih je na književne konkurse pristizalo samo po nekoliko pripovedaka; kada se jedini naš književni časopis na svemogu načine trudio da za svaki broj obezbedi makar po jednu pripovetku ovdašnjih autora; kada perspektive razvoja proze nisu bile nimalo ružičaste.

U prvoj polovini sedamdesetih godina objavljeno je, doduše, čak sedam knjiga proze (tri romana i četiri knjige pripovedaka): treba, međutim, imati u vidu i činjenicu da su skoro sve te knjige napisane ili u pretprošnoj deceniji, ili još ranije (kao, na primer, *Plava magla* Marjene Čočekove-Ajhardove/Mariena Czoczekova-Eichardtova/). Kao i svuda u svetu, tako i kod nas između vremena kad je jedno prozno delo napisano i vremena kad je objavljeno postoji najmanje petogodišnja pauza, tako da ono što činom objavljivanja spada u određeni vremenski period, spada tamo samo prividno, jer je napisano u nekom od prethodnih perioda. Ipak, s obzirom na činjenicu da proza (kao i poezija) praktično počinje svoju stvarnu komunikaciju sa čitaocima tek kada bude objavljena (štampana), ovaj aspekt aktualnosti, ili neaktuelnosti, određenog književnog dela u datom vremenskom periodu u stvari je manje-više zanemarljiv.

Kada se radi o normalnom funkcionisanju književnog života u okvirima jedne književnosti, ili pak o uređivačkoj politici određenog književnog časopisa, ovaj aspekt postaje veoma značajan. Naime, prvu sliku književnih zbivanja određuju upravo književni časopisi, zbog čega je te časopise moguće posmatrati kao najaktuelniji odraz tih zbivanja. Drugim rečima, ako želimo, na primer, da posmatramo razvoj i rast naše savremene proze u prethodnoj deceniji (kao što ćemo to činiti na narednom književnom savetovanju), moraćemo da imamo u vidu ne samo knjige objavljene tokom tih deset godina, nego u prvom redu ono što su prozaisti objavljivali na stranicama našeg književnog časopisa. Stvar je u tome što je ono što je započeto u prvoj polovini decenije i objavljeno u časopisu tek u drugoj polovini iste decenije, sintetizovano u obliku knjiga (ukupno je objavljeno šest knjiga – tri zbirke pripovedaka, jedna knjiga putopisa, jedna zbirka publicistike i jedna duža novela, slična kratkom romanu). Sigurno će se isto desiti i s proznim delima objavljivanim u našem časopisu od 1976. do 1980. godine – većina njih sigurno će se nalaziti u nekoj od budućih zbirki u prvoj polovini ove decenije.

Odnos književne kritike prema proznim delima objavljenim kod nas u prošloj deceniji bio je upravo srazmeran kvalitetu tih dela. Ako je sukcesivno objavljeno više natprosečnih knjiga (kao u prvoj polovini decenije), i kritički tekstovi o prozi bili su ozbiljniji i produbljeniji, čime su označavali da je u aktu interpretacije određenog dela istovremeno sadržan i sam akt njegovog vrednovanja. Ovakvom stanovištu književne kritike nije ni moguće zameriti, pogotovu ako se ima u vidu trojni kontekst naše književnosti: uključenost u celinu jugoslovenskih književnosti, uključenost u celinu

slovačke književnosti i pripadnost književnoistorijskim tokovima sopstvene, slovačke književnosti u Vojvodini. Treba, naime, znati kojih trideset pesama i kojih deset pripovedaka mogu da nas predstavljaju pred jugoslovenskom ili čehoslovačkom književnom publikom, tim pre što se sećamo i vremena u kojem jednostavno nije postojala takva svest o sopstvenim (već tada postojećim) vrednostima. Ali, s druge strane, ako su već estetski kvalitet i umetnička vrednost književnog dela ono što stimuliše ozbiljnije zasnovanu književnu kritiku, čini nam se da bi ta ozbiljnija i ozbiljna kritika podjednako morala da – primenom strožih kriterijuma – povratno deluje i na slabije kvalitete onih književnih dela koja, osim same činjenice što su objavljena, u sebi ne sadrže ništa drugo. Pogotovu bi to morala da čini u pogledu dela mladih autora, jer (kako jednom reče Mihal Babinka) *niko ne zna u šta će se klic nac ispliti*.

Kažemo to i zbog toga što smo u drugoj polovini sedamdesetih godina posvećivali manje pažnje prozi. Na književnim savetovanjima o njoj smo govorili samo periferno (na primer, 1976. godine), u »Novom životu« smo se ograničavali skoro samo na recenziranje pojedinih knjiga proze, prateći daleko pažljivije nastup mlade *pesničke* generacije, a sasvim zanemarujući nastup iste te (ili čak još nešto mlađe) generacije *prozaista*. I desilo se to da nas je povećano interesovanje za prozu nekih prozaista u poslednjih nekoliko godina jednostavno nateralo da obratimo pažnju svemu onom što se u ovoj oblasti naše književne produkcije zbivalo u prethodnoj deceniji. Zato smo i ovogodišnje savetovanje koncipirali tako da nam omogući da što više saznamo o desetogodišnjoj sudbini proze.

Naš vodeći prozaista, Janko Čeman, ove godine puni šezdesetu, pa bi zbog toga još jednom trebalo oceniti mesto proze rustikalnog tipa u kontekstu celokupne naše književnosti. Nekoliko godina se ovaj tip proze na neki način povukao, jer su tri njegova predstavnika (Janko Čeman, Pavel Čanji i Pavel Grnja) uglavnom ćutala, ali proza pesnika Palja Bohuša u poslednjih pet godina, kao i pripovetke Jana Kopčoka, svedoče o tome da se mora računati s narednim promenama ovog tipa proze.

Osim toga, ove godine obeležavamo i devadesetu godišnjicu rođenja i desetu godišnjicu smrti predratnog prozaište Marjene Čočekove-Ajhardove koja je negovala feljtonistički tip proze. Kako je feljtonistički tip u našim uslovima evoluirao u pravcu publicističkog specifikiranja književnog teksta (kao, na primer, kod Andreja Čipkara, Samuela Miklovića, Vladimira Dorča i drugih), treba naći nove korelacije između ovih proznih dela, dela koja ne moraju uvek da budu (kako je kod nas dosad često praktikovano) na periferiji književnih zbivanja.

Drugi su problemi koji se javljaju u, uslovno nazvanoj, modernoj prozi, kakvu su u poslednjih deset godina pisali Juraj Tušjak, Vjera Benkova, Miroslav Demak, Mihal Đuga, a u poslednje vreme i Zoroslav Spevak. Ova proza kreće se u širokom dijapazonu od lirizovane (kod Benkove), preko motiva fantastike u strukturi kazivanja (kod Tušjaka i Demaka), sve do proze fakta (kod Demaka i Spevaka), intelektualističkog tipa proze (kod Đuge) i »proze u farmerkama« (kod Demaka). O karakteristikama i promenama ovog toka proze parcijalno je kazano dosta toga, ali dosad još nije bilo kritičnih tekstova koji bi pratili, na primer, motive fantastike u prozi, odnos proze fakta prema istoriji, revoluciji i posleratnom razvitku našeg društva, odnos lirizovane proze prema sličnoj prozi u Slovačkoj, odnos proze tipa toka svesti prema avangardnim tendencijama u svetskoj prozi u prvoj polovini 20. veka (Džems Džojls, Virdžinija Vulf, Viljem Fokner), uvršćavanje »proze u farmerkama« u slične tokove u svetskim okvirima (Džeros Selindžer, Ulrich Plencdorf), uticaj konkretne filofske misli na intelektualistički tip proze kod nas itd. itd.

Tema ima, dakle, previše, tako da ih neće biti moguće iscrpeti na jednom književnom savetovanju. Radi se o tome da sada naznačimo probleme i pokrenemo njihovo kasnije, sporije, rešavanje. U želji da konfrontira ova istraživanja sa savremenim proznim stvaralaštvom početkom osamdesetih godina, redakcija »Novog života« u ovom broju objavljuje nekoliko novih proznih dela raznih smerova, čiji su autori prozaisti iz više generacija.

Beleška i prevod sa slovenačkog Jaroslav Turčan

Napomena U drugom ovogodišnjem broju (mart – april) časopisa za književnost i kulturu »Novy život« (Novi život), koji na slovačkom jeziku izlazi šest puta godišnje u izdanju NISRO »Obzor« u Novom Sadu, objavljen je tekst glavnog i odgovornog urednika vićazoslava Hronjeca o proznom stvaralaštvu vojvodanskih Slovača, kao i pet proznih dela raznih autora. U želji da čitaocem Polje ukratko upoznamo sa savremenom prozom na slovačkom jeziku u Vojvodini, objavljujemo tekst Vićazoslava Hronjeca i jednu od pripovedaka.

skice za poraz

nikola n. guzijan

poraz u dvostrukosti

sto, dvije stolice
na stolu dva tanjira pliva od naprezanja
sjedamo: jedemo jedno drugom iz praznih
očiju

dijete pod šljemom

vidio sam dijete pod šljemom
u dubrovniku 30. jula 1981.
i njegovu majku što vikaše tonči!
sklanjajući kosu sa čela
majka bijaše u crnini kose
bojene u sijedu
tonči imaše između četiri i pet
godina oči svijetloplave i pušku
od drveta

sunce je pokazivalo 10 časova i
13 minuta. kao pred početak
kataklizme

perun

okolo skulpture što predstavlja peruna
na novom beogradu u panonskom blatu
hrpe konzervi i opušaka
proljeće je vrijeme blata. mjesec silazi
u vodu dlakav. sunce se koncentriše na
mudima nagor boga (dvije metalne kugle
iz kojih će u trenutku rasprskavanja
šiknuti pelud)

mlade majke nabreklih dojki
promiču sa vrućim hljebovima
ispod oznojenog pasuha ne primjećujući
ni mene ni boga što zagledani
jedan u drugog polako tonemo
– iz čiste mržnje –
u ovo slovensko tlo

slika

na autobuskoj stanici centar
sa koje saobraćaju jedinica šestica i
devetka 19 putnika bulji u pogranični vijenac
na kojem piše, krupnim slovima

KUMI MILKI OD KUMOVA NIKOLE I RAJNE

nas 19-oro bulji u natpis
autobus dolazi na stanicu: ulazi nas 14
i vijenac je unesen
i sada buljimo nas 14-oro i vozač i
putnici što su se zatekli bulje u natpis:
KUMI MILKI OD KUMOVA NIKOLE I RAJNE
dakle: bulje

